

GEDİZ

Aylık Manisa Halkevi Dergisi

İÇİNDEKİLER:

17, 4

Mezarlara Saygı Gösterelim!

Deli Voyvoda!

Türkiye Pamukculuğu Tarihine
Genel Bir Bakış..

18 inci Yüzyılda
İzmir'den Manisa'ya

G E R Ç E K (Şiir)

KENDİ FELSEFEM! (Şiir)

E L E M (Şiir)

Deri Sanatları Tarihi (TENKİD)

Kumkuyucak - Tiyenli
Köyü Mânileri

Manisa Ovası ve Şehrin
Sit Vaziyeti

Aralık Ayı İçinde Evimiz
Çalışmaları

G E D İ Z

M.ÇAĞATAY ULUÇAY

FAİK KURDOĞLU

A. ZEKİ ÖKMEN

Y. ZİYA LEKESİZ

ASIM ÇELİK

AHMET KÜEY

BAHRİ OSKAY

D. ALŞAN

KAZIM ÖZSES

G E D İ Z

SAYI: 88

1 - Ocak - 1946

Cilt: 8

GEDİZ

Yazı İşleri Direktörü
M. Çağatay Uluçay

Sayı: 88 1/OCAK/1946
A Y L I K
MANİSA HALKEVİ DERGİSİ

İmtiyaz Sahibi
M. Azmi Önakin

MEZARLARA SAYGI GÖSTERELİM!

Manisa tîrihinin genel kaynaklarından birisi de, şüphesiz k', mezartaşlarıdır.

Manisa'da bulunan cami, çeşme, türbe.... V.S.. kitabeleri tesbit edildiği halde, maalesef mezar taşları üzerinde, değil ciddi bir çalışma, azıcık bile uğraşılmamıştır. Halbuki Manisa şehrinin en esaslı, en güvenilir kaynaklarından birisi olan mezarlıklar ve mezarlar üzerinde önemle durmaya, etüd etmeğe mecburuz.

Yangından çıkan, enkazlar arasında yuvarlanan bir şehirde yaşıyoruz. Mezarlıkların bir kısmı toprak altında kalmış; bir kısmı da tahrip edilmiştir. Her gün aşırılıp yapı işlerinde kullanılan mezar taşları ile, çocuklar tarafından parçalanan, geliş güzel kırılan mezartaşlarını da bunlara ilâve eder

sek, Manisa mezarlıklarının durumunu daha iyi anlamış oluruz. Bir mezarlığa girdiğinizde, ya kırılmış, ya gömülmüş, ya yere yatmış, yahutta otlar ve çamurlar arasında küflenmiş mezar taşlarının feci, perişan durumları ile karşılaşmış oluyoruz.

Kanun mezar taşlarını antikite sayıyor; korunmasını âmirdir; vicdanlarımız ve geleneklerimizde, ölümlere, mezarlara saygı göstermemizi emrediyor. Kıran, yıkan, aşırın, kim ve hangi müessese olursa olsun, kaba-hatının, saygısızlığının, tarihe yaptığı su-i kasdın cezasını çekmelidir. Ölümlerini yaşatmayanlar, ölümlerine saygı göstermiyenler; yaşamıya, saygı kazanıma hak kazanamazlar!.

GEDİZ

DELI VOYVODA!

Öğ. M. Çağatay Uluçay

Eğer Salihli ile Demirci ve Gördes kazaları arasında dolaşmışsanız; oralarda bulunmuşsanız; bu ismi muhakkak duymuşsunuzdur. Düğünlerde, eğlenti yerlerinde, bu bölgede en çok söylenen ve çalınan (Deli Voyvoda) şarkısıdır.

Bundan dört sene evvel, Gördes'e giderken, Salihli-Borlu yolu üzerindeki ilıca kahvesine oturub biraz dinlenmek istedik; yandaki masalardan birisinden, «Deli Voyvoda» şarkısını hazin hazin kemanla çalıyor ve söylüyorlardı, hoşuma gitti, o zaman bu şarkının bir iki kıtasını kopya etmiştim.

Bu yıl da Demirci'ye gidiyordum; yine yolda Deli Voyvoda'dan laf açıldı; onun Borlu'lu olduğunu anladım; yol üzerinde, olan Borlu'da durduk, Deli Voyvodanın torunlarından, Şiri bey ile tanıştım, ondan Deli Voyvoda hakkında malumat istedim, ve «Ağıt»'ın tamamını yazıvermesini de rica ettim.

Hakikaten Demirci dönüşümde B. Şiri bize lazım olan malzeme ve izahatı verdi. Bu zahmetinden dolayı B. Şiri'ye çok teşekkür ederim.

Deli Voyvoda şarkısı, çok eksik olmasına rağmen şöyledir:

Çalıklı'da (1) yat dediler yatmadım,
Çok eşim dostum öğüt verdi tutmadım
Mıdık-oglu sana ne iyilikler etmedim
Gitti derelerin şenliği Deli Voyvoda

Varın bakın benim bacam tüter mi?
Bağında bağçemde bülbül öter mi?
Oğlum Abbas aceb yerlerimi tutar mı?
Gitti derelerin ser kaptamı Deli voyvoda!

Kır atımı çaktım çayıra,
Ben bu canı kasdettim hayıra.
Öldüğümü küçük Abbas'ıma aceb kimler duyura.
Hani nerede kaldı Borl'nun şenliği Deli Voyvoda (2)

Yaşmur yağınca Deli Gediz çayı bulanır,
Bu bazarlarını çifte çifte dellallar dolaşır;
Ul Sarı Mustafam Mıdıklı aşiretinden kız mı alınır?

Çok gafilenen(3) avladım der benim genç Mustafam!

On iki zeybek Şeyhoğlunun avlusuna daldılar
Demirci'den birisi ağam başın sağ olsun
demeğe geldiler.

Mıdıklı aşireti değil mi? Benim genç
Mustafamın başını yediler.

Gelin millet gelin şıhlılar içinde benim
gibi olmuş var mıdır? (4)

Bu Ağıt'ın nasıl meydana çıktığını anlamak isterseniz, o muntıkada yaşayanlara sorunuz; sebebini söyle anlatırlar:

Deli Voyvoda, Şeyhli aşireti beyi, aynı zamanda Şeyh İlyas zaviyesi şeyhi Abdülhalim Fahri efendi (baba) nın yeli oğlundan biridir (5); adı Mustafadır; fakat Deli Voyvoda lakabıyla meşhurdur.

Baba efendi; oğullarından birisine, Salihli'ye bağlı İğdecik köyünün; voyvodalığını almak üzere o zaman; istablı anıre müdürlüğü payesiyle Saruhan kaimakamı olan; Karaosman zade Hacı Mehmet Sıdk beyi yanına götürüyor. Fakat Abdülhalim Babanın uzun müddet orada kalması

(1) - Kula köylerinden.

() - Buraya kadarı B. Şiri'den alınmıştır.

(3) - Gafil iken

(4) - Ilıca kahvesinden derlenmiştir. Bu kısmın çok bozuk olduğu, kafiye ve vezni kayıp, ettiği, açıkça görülüyor.

(5) - 1279 yılında Abdülhalim Baba ibn Mehmed ölür, Deli voyvoda öldüğünden, Araplı köyündeki Şeyh İlyas ve Külâbi zaviyeleri zaviyedarlığı oğulları: «...Dergâh-ı âli kapucu başlarından Ahmed efendi ve Hüseyin efendi ve Hasan efendi ve Nasuh efendi ve Selim efendi ve Ali efendi nam altı nefer evlâdına...» veriliyor. 25 Şevval 1279 tarihli berattan. Manisa mahkeme-i şer'îye sicilleri 318, s. 14.

ailesini ve çocuklarını şüpheye düşürüyor; Deli Voyvoda maiyeti ile, babasının vaziyetini öğrenmek üzere Manisa'ya geliyor; Deli voyvodanın, labali ve cesurane yanına girmesini, Sadık bey hoş görmüyor ve Baba efendiye: «bu kimdir?» diye soruyor; o da cevaben: «Mahdum bendemiz» diyor.

Karaosman oğlu, Deli voyvoda'ya bir ders vermek ve haddini bildirmek istiyor: Tavlasını o zamana kadar hiç kimse binemediği bir at var imiş. Ardına geleni tekmeler, önüne geleni ısırır-mış Karaosmanoğlu buna bindirmekle, öldürmek istemiş, atı, Sadık bey Deli voyvodaya anlatmış, pervasızca, binerim, demiş; atın bulunduğu ahıra girmiş, at kulaklarını kısmış, üzerine saldırmış, Deli voyvoda bir naara atarak atı korkutmuş, bundan istifade ederek, yanına sokulmuş, beline bir yumruk varmış, at korkusundan tir tir titremeğe başlamış, Deli voyvoda atın kösteklerini almış, binmiş, hiç bir şey olmadan geri gelmiş ve Hacı Mehmet Sadık beyle: «En iyi ve en haşarı dediğiniz at bu mu?» deyerek bir de alay etmiş. Karaosmanoğlu bu vaziyette daha çok kızıyor ve hiyle ile Deli voyvoda'yı öldürmeye karar veriyor.

Deli voyvoda Mıdıklı aşireti beyinin kızı ile evlidir. Karısı ölüyor. İki kızı ile Abbas isminde bir oğlu kalıyor. Karısını çok sevdiğinden evlenmek istemiyor. Karaosman zade Hacı Mehmet Sadık Bey, Deli voyvoda'yı Manisaya çağırıyor; evlenmeye teşvik ediyor; evvelâ evlenmek istemiyor; sonra baldızı ile, Sadık beyin teşviki ile, evlenmeğe razı oluyor. Sadık Bey, filân gün git, kızı kayın pederinden iste; ben de onlara haber yollarım diyor.

Deli Voyvoda kır kadar, arkadaşı ile, Kula civarında oturan; Mıdıklı aşiretine gitmek üzere Borlu'dan hareket ediyor.

İncikler köyüne gelince, tanıdıklarından birisi, pusu kurdıklarını, gitmemesini, Deli Voyvoda'ya söylüyor; Deli Voyvoda; kayın babası ve kayın biraderlerinden şüphe etmediğinden, yoluna devam ediyor; kır at oynıya oynıya yol alıyor; tam Mıdıklı damları önüne gelince, kayın biraderleri ateş ediyorlar, Deli Voyvoda'nın atı, ahından vuruluyor ve düşüyor, Deli Voyvoda'nın ayağı a'ın al-

tında kalıyor, yarak niyor; Deli Voyvoda'nın maiyeti taarruza geçerek, Mıdıklı'ları dağıtıyorlar. Deli Voyvoda'yı İncikler köyüne getiriyorlar. Orada, Deli Voyvodanın hususî doktoru varmış; Deli voyvoda'yı tedaviye başlıyor. Karaosmanoğlu Deli voyvoda'nın bu sefer de kurtulduğunu duyunca, hemen doktorunu göndermiş ve onu öldürmesini söylemiş. Karaosmanoğlunun doktoru İncikler köyüne geliyor; yarada apse olduğunu söylüyor; Deli Voyvoda'nın doktoru, Deli Voyvodaya; «Yaran iyileşiyor; o seni öldürecek...» demesine rağmen, o: «Karaosmanoğlundan bir kötülük gelmez...» deyerek; doktora kendisini teslim ediyor. Karaosmanoğlu'nun doktoru yarayı zehirleyip o gece kaçıyor. Deli Voyvoda da ölüyor.

Babası oğlunun öldüğünü duyunca deli gibi oluyor, ölüsünü getirtip, tıraş ettiriyor ve iki gün dost ve arkadaşlarına gösterdikten sonra gömüyor.

**

İşte aile arasında ve o bölgede, Deli voyvoda'nın öldürülmesi hakkında; dolaşan rivayet böyledir.

Bu mes'elenin iç yüzünü anlamak için; Deli Voyvoda'nın mezar taşını incelemek lazımdır.

Deli Veyvoda'nın mezarı Borlu'da aile mezarlığındadır. Babası, onun mezar taşına, sanki, tarihini yazmıştır; böyle mezar taşı, natdır bulunur:

Hüvelbaki Sene 1269

1 — Bu kabrin sahibine (sahibi) şeyhzade Abdülhalim

2 — Fahri efendinin oğlu Mustafa ağadır. Bu merhum

3 — Borlu kazası (6) ve Mendeorya kazası (7) müdür ve şeyhli

(6) - Bugün Gördes'in nahiyesidir.

(7) - Alaşehir'e bağlı Kemaliye'dir.

- 4 — Aşireti ve kızılkeçili Beylerbeyi iken (!) Karaosman zade
- 5 — Sadık bey havale etmiş idi. Aşiretimiz yurt mirisinin
- 6 — Tabsili için Mıdıkların kafir damın çiftliği nam mahalle
- 7 — Varub odaların önüne ineceği sırada Mıdık - oğlu
- 8 — Emin silâha davranır ve karındaşı ile çıktığını
- 9 — Görüb çekin eliniz padişah kanunu böyle mi deyinceye
- 10 — Kadar merhum Emin işte padişahın kanunu
- 11 — Deyüb tüfenk urub attan yıkub altmışdokuz
- 12 — Senesi mah-ı Hüseyin onuncu (8) o yerde şehit
- 13 — Olmuşdur sahavet ve şecaatla mavsuf idi Allah'ı
- 14 — Taala kabrini cennet iyleye.

Saruhan'ın en önemli âyanları arasında Borlu ve çevresini idare eden de Şeyhoğulları idi. Karaosman oğulları, diğer âyanlarla mücadele ettikleri gibi, Şeyh-oğulları ile de mücadele etmişlerdir. Bu itibarla, her iki aile arasında, düşmanlık ve rekabetin mevcut olduğundan şüphe edilemez.

Gerçi, bu devir âyanları, eski nüfuzlarını kayıp ettiler de; Manisa'da Karaosman oğulları, Borlu'da Şeyhoğulları yine buyuruklarını geçiriyorlardı; şu belge, bunun en iyi delilidir:

Reşadetlü Abdulhalim Baba Efendi'ye

Reşadetlü Baba Efendi,

Karadağ mes'elesi masarısı için bir hizmet-i fahire olmak üzere irsal etmiş oldukları (400) adet mecdiye altın kabulü ve alınmasına dair hariciye nezaret-i celilesi makam-ı âlisine meb'us iki kıta mektub-ı şerifleri meali malûm-ı muhibb-i olarak keyfiyet huzur-ı maal-i... Cenab-ı padişahiye led el-arz şimdiye kadar bu makule iane-i nakdiye ve sair hidemat-ı mebrure ile ibraz eyledikleri me-essere-i musadefet-i ve samimiyeti ilâveten şu suretle dahi vukua gelen himmet ve hizmetleri nezd-i hilâfet-i mülûkânede bais-i mahzuziyet ve mezkûr altınların mes'elesi merkume muharebatında terk-i hayat-ı müstean iden şühedanın muh-

taacın-i müteallikatına tahsis olunan maaşlara bir nevi' karşılık sureti'ye hazine-i celileye teslimi karin-i seviyye-i veli ün-ni'met buyurulmuş olmağla beyan-ı hal ile isticlâb-ı daavat-ı hayriyeleri siyakinde terkim-i ruka'i ihlâskâriye mübaderet kılındı fi gurra-i cennaziyelâhir sene-te(1)279(9)

Mehmet Fuat (10)

Mezar taşı ile rivayet ayrı ayrı incelenirse, bir-birine uymadıkları görülür. Ne ağıtta ve ne de mezar taşı kitabesinde, Karaosmanoğlu aleyhine tek bir kelime yoktur.

Ağıtta ve mezar taşında, Mıdıklı aşiretine çatılmaktadır. Aynı zamanda aşiret toprak mirisini toplama, Hacı Mehmet Sadık bey tarafından, Borlu ve Mendeşhorya voyvodası, Deli voyvoda'nın tayin edildiği de yazılıdır.

Deli voyvoda'nın şahsı üzerinde de biraz durmak gerektir; adının deli voyvoda diye çağırılması, sancak beyinin yanına pervasızca girmesi, tavlada deli ata binmesi, naara atması, Mıdıklıların pusu kurduklarını söylemelerine rağmen gitmesi, bize onun, gözü pek, atilgan bir adam olduğuna fikrini veriyor.

Karısı ile geçim tarzını, onun neden öldüğünü de bilmiyoruz Mıdıklıların damatlarını öldürmeleri, bu iki ailenin arasının pek de iyi olmadığını, belki arazi ve otlak mes'elelerinden, aralarında geçimsizlik olduğu neticesine vardiıyor.

Bu durum karşısında, Mıdıklı aşiretinin, Hacı Mehmed Sadık Beye, Deli voyvoda'yı şikâyet ettikleri; esasen iki aile arasında düşmanlık ta mevcut olduğundan; Mıdıklılara deli voyvodayı vurmaları emrini verdiği hatıra geliyor.

Bu suretle Sadık bey yurt mirisini toplamak vazifesini, Voyvoda'ya veriyor, o da bunları toplarken Mıdıklı aşiretine gelince, kurulan pusuya düşüyor ve hemen de orada ölüyor.

Karaosmanoğlu, bölgeye hakim olduğundan mezar taşı ve Ağıta ismi şüphesiz ki yazılamıyor; fakat Mıdıklı aşireti Kula'dan kalkıp Uşak kazasına gitmiye mecbur oluyor. İşte, bu bölgede söylenen, Deli Voyvoda Ağıtı ve hikâyesinin aslı bu olsa gerek...

(8) - 24-10-1852.

(9) - 24-9-1862.

(10) - Bu vesikayı B. Şiri vermiştir.

TÜRKİYE PAMUKCULUĞU TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Falk KURDOĞLU
Manisa Millet Vekili

Adana Ticaret Borsası, memleketimizin iktisadî ve ticarî alanını, muhtelif yönlerden ilgilleyen, çok değerli eserler yayımlanmaktadır. Bu sene de, yayın serisinin 22 ncisi olan «Adana Borsası» nı yayınladı. Eserde bizi en çok ilgilleyen, ön sözdeki pamuk'un tarihçesi kısmıdır. Sayın millet vekilimiz Falk Kurdoğlu, burada pamuk'un Türkiye'ye gelişi, ekimi, önemi ve geçirdiği merhaleleri, büyük bir dikkat ve itina ile ele alıyor, deccinin yerli ve yabancı kaynaklarına baş vurarak, ana hatlarıyla, hülâsa olarak, izah ediyorlar.

Pamuk, Adana'da olduğu gibi, Manisa'da da asırlardan beri ekilmektedir. Yarın da, sahasını daha ziyade genişletecektir. Manisa ve çevresinin dün olduğu gibi, bugün de en önemli ihraç ve kazanç maddelerinden birisidir. Bu tarihçeyi; pamukcular ve pamuk üzerinde çalışanlara yardımcı olur düşüncesiyle, aynen alıp koymağı; sayın müellifine de; dökümanter ve çok özlü olan bu yazıyı okumak ve dergimizde neşretmek fırsatını verdiğinden dolayı; teşekkür etmeyi bir borç sayarız.

GEDİZ

«Memleketimizde pamuk ekiminin ne zaman ve nasıl başladığı hakkında kat'i malûmat mevcut değildir. Elde edilmiş olan vesikalara göre:

— İsanın doğumundan 200 yıl evvel Hindis-tanda pamuk ekiminin mevcut olduğu.

— Teyrat ve Zebura nazaran dinî ayinlerde ve Roma tarihine göre Romalılar zamanında keza dinî merasimlerde Hindistan ve küçük Asyadan ithal edilmekte olan beyaz pamuk mensucatının en yüksek din adamlarının elbisesini teşkil ettiği.

— Nümune halinde ham pamuk olarak ilk defa 1492 de Kristof Kolomb tarafından Bahamadan ve 1520 de Brezilyadan Magellan tarafından ithal edildiği.

— Avrupada pamuk ve mensucatının daha geniş tanınmasının Kızıl Haçlıların küçük asya yani anadoludan götürdükleri mensucat ve malûmatla başladığı.

— Evening dev (Şebnem), Running Vater (Akar su), Mul of Kings (krallar kumaşı), Svert Like'a Sherbet (şerbet gibi tatlı) gibi adlarla yayılan müslin nevilerinin ilk defa anadoluda dokunup sevk edildiği.

— İngilterede pamuk dokumasına 1641 de ilk defa başlanarak 16 sene sonra yuncülerin talebilen edilmiş olduğu.

— Geniş nisbette olmakla beraber bir çok Amerika memleketlerinde ve bu meyanda bilhassa Brezilya, Carolina ve Peru da mebdet tayin olunamayan zamanlardan beri pamukun tanınmakta olduğu ve Peru'da (Pre-inca) denilen mahalde çöl içinde bu maksatla kurulmuş bir tezgâh eserleri de ele geçirilmiş bulduğu.

Kabul edilmekte olduğuna nazaran Asyada buluş ve kullanışın ve hele Avrupaya yayılışın memleketimiz ve milletimizin tarihile olan alakası aşikâr ve pamuk tezgâhlarının avrupadan asırlardan önce bizde kurulduğu hiç şüphe götürmez bir hakikattir.

Dış Ticaret Bakımından:

Dış ticaret bakımından Türkiyede pamukculuğun tabiri caizse son tarihi Amerikada esaretin ilgaı hareketleriyle başlar. Yani bir asrı geçer. Bu bir asırda neler yapılmıştır. Bunu iki fasılda hülâsa etmek mümkündür.

1 — Cumhuriyetten önce:

Malumdur ki büyük sanayi hareketi mensucat ve iplik fabrikalarının keşfi ve tatbikatile başlamış ve pamuk bu yüzden iptida süratle İngiltere ve sonra İngiltereyi takiben büyük sanayi kurmuş diğer memleketlerde, politika esaslarından en ehemmiyetlisi olmuştur.

(Manchester mektebi) namile anılan ve bazı esasları bu güne kadar yaşamakta olan iktisadi mezhebin bu politikadan doğduğu da malumdur. Diğer taraftan pamuğun bu memleketlerde değil, deniz aşırı yerlerde yetişmekte olması pamuğu büyük harici politika ve müstemleke politikası mevzularından birisi haline getirmiş ve Amerika dahili muharebeleri ve esaretin ilgası hareketleri 19 uncu asrın ilk rub'una kadar vakit vakit hüküm süren büyük buhranları doğurarak sanayici memleketleri dünyanın pamuk zer'i kabil sahalarında zeriya teşvika sevk etmiştir.

Yüz sene evvel :

Memleketimizin en eski gazetesi olan ve bir İngiliz tarafından tesis edilmiş bulunan (Ceride-i havadis) in 8 Zilkade 1256 (25 Birincikânun 1840) tarihli sayısında yani bir asır evvel bu politikanın bir in'ikası olan şu satırları bulmaktayız:

«Avrupada ticarete dair olan eşyanın azamî nisbeti pamuk maddesi olup bu sene teşrinievvelin iptidasına kadar bir sene içinde yalnız Amerika'da bulunan fabrikalara 195.195 balya pamuk gitmiş ve 18 yük - 78.003 balya pamuk dahi avrupaya satılmıştır. 15 sene mukaddem cümlesi ancak 5 yük idi, ona nazaran bu senelerde ziraat maddesi ne kadar ilerlediği ve bu hususun ziyadeleşmesine amerikada ne derece say-ügayret edildiği malûm olur. Hele pamuk ticareti için avrupa bir çarşıdır ki her ne kadar gönderilirse satılır. Ve memaliki mahrusede çıkan pamuk da bir sene müddetle avrupaya giden, Mısırdan 50 bin ve mahalli saireden bir kaç bin balya pamuğa balığ olmuştur ise de bilutfihi taala'sı saye-i şahanede bundan böyle daima artması ve ziyadelenmesi memul olup erbabı ziraat ve harasete bu ticaret daha bir nevi baidi refah ve mamuriyet olur.» (1)

Bu tarihten 21 sene sonra yani 13 ikincikânun 1861 tarihinde ise aynı gazetede şu satırları görülmektedir:

«Memaliki mectemlai Amerikanın hali teş işte bulunmasına bu mertebe ehemmiyet verilerek Londra iskontosunun kesbi terakki eylesine baid olduğu ve kâff i avrupaya sirayet etmesinin sebebi bazı taraftan sual olunmuş olduğundan bunun beyanı esbabına iptid r kılınır.»

İngiltere memalikiinde fabrikaların kemal derecesinde kesreti olarak bunlarda imal olunmakta olan emtianın eczası memaliki saireden mübayaa ve celp ile bedelimal yine harice fûruht olunur. Ve buraya sair mahallerden pamuk ve yapığı ve eşyayı saire ve zehair e lbolunmadığı halde mezkûr fabrikaların muattal kalacağından başka ahali dahi emri teayyüş ve idarede duçari aczû-hayret olurlar.

(Memaliki müctemisi Amerikanın) esir istihdam etmekte olan 15 cumhurundan İngiltere liler senevi yalnız 40 milyon liralık pamuk mübayaa ile hadet-imal bunu 15, 20 milyon lira ticaretle ahare satırlar bundan 20 sene mukaddem amerikadan memaliki avrupaya 2.77.003 balya pamuk naklolunurken geçen 1860 senei milâdiyesinde 4.500.000 balya pamuk naklolunduğu tahmin olunur. Ve keza 20 sene mukaddem avrupada 20 milyon çıkırık var iken şimdi 70 milyon kadar çıkırık mevcuttur. İşbu çıkırıklarda işletmek için nalhaletü-hazihi husule gelen pamuk vafi olmayıp daha bir milyon balya pamuk ziyade hasıl olursa derecei kifayede olabilir. Amerikada esaret maddesinden dolayı bir ihtilâl zuhur ederse pamuk ziraatına hâlel iras ederek bu ise İngiltere fabrikalarının muattal olmalarını mucip ve emrû taayyüşleri fabrikalarda işlemeğe münhasır olan bir kaç milyon amelenin işsiz kalarak aşırı derecede zarurete duçar olmalarını müstevcip olur.

Pamuk ticareti İngilterede ol derecede külli-yetlidir ki pamuğun kıyyesi 40, 50 para terakki eylediği halde fabrikacılar 5-10 milyon lira zarar ederler. İşbu pamuğun Amerikadan İngiltereye nakli için bunca sefaîn meşgul olduğundan ve bunun esnafı saireye dahi merbutiyeti bulunduğundan pamuk ziraatı muattal olduğu surette ne kadar adamlara dokunacağı derkârdır. Şu pamuk ti-

1 - Türk Ziraat tarihine Bir Bakış - Faik Kurdoğlu, s. 883 ve 120, Birinci Köylü ve Ziraat kalkınma kongresi neşriyatı.

caresinin böyle Amerikaya münhasır olması halinde ileride bir sekte gelirse müşkülâtı müessis olacağı İngiltere devlet ve milleti indinde malûm olduğundan üç senedenberi bona bir çare ve tedbir aranmaktadır. Bazı memurin, tüccar ve fabrikacılar mürekkep Londrada bir kumpanya teşkil olunarak külli-yetli akça toplanıp ahalişine tergibatı lazime icrasile pamuk ziraat olunmak üzere avrupa, asya ve afrika taraflarına memorini mahzusa gönderilmiştir. Memurini meikum-den birisi dahi der sadete gelerek hala buradadır. Bunlar pamuk zer edecek ahaliye tohumunu meccanen vererek ve alâtı edevatını gayet ehven baha ile ita eyliyerek usulu ziraatını dahi talim eylemektedirler. Anadolu'nun bir kaç mahallinde amerika tohumundan pamuk yetiştirilmiş ve İngiltereye gönderilerek üçüncü derecede oldukları muayene olunmuş isede istahı memul bulunmuş olduğundan.

Bu gazetenin ertesi günkü nüshasında ise, İstanbul'a geldiği kaydedilen (Mr. Samford) un uzun bir yazısına tesadüf olunmaktadır. Bu yazı ise şöyle başlıyor :

«Yakin zaman gelinceye değin İzmir'den avrupa memaliki senevi 50 bin baliyeden müteceviz pamuk naklolunur ilen şimdi ancak bir iki bin baliye gidip bu dahi gayet aşağı einsten olduğundan akmişe imaline yaramayıp fitil yapılır. İşte evvel veçhile pamuk mahsulâtı mukaddema Asiyaya mahsus gibi olduğu halde bir az vakittenberi Amerikaya intikal ederek oranın baidi mamuriyet ve serveti olmuştur.»

Aynı gazetede intişar etmiş bir makalede ise 14 mart 1861 şöyle denilmektedir:

«Bu esnada İngiltere ve Fransanın fevkalâde zihunlerini işgal eden memaliki müctemlai amerika ahvalı hazırası dakika fevt olunmaksızın memaliki mahrusenin kemal derecede nazarı dikkatini celp eylesini muktazi maslahattandır. Memaliki mectemianın şu hali ihtilâlinde istfade ve iğtinam ederek bazı tedabire teşebbüs olunursa sair vakitte tahsili gayet müşkül ve belki gayri mümkün olan vesaili servet ve hüsnühal istihsal olunabileceği derkârdır. Dünyada hiçbir memleket memaliki mahrusai şahane kadar pamuk ziraatine salih değildir. Pamuk evvelâ memaliki şarkiyeden zuhur edip oradan bilâ tekellûf husule geldiği halde el-yevm memaliki mahrusse ziraatı heman metrük

gibidir.»

Senelerce devam etmiş olduğu görülen ve en mühimlerinin hulâsaları (Türk Ziraat tarihine bir bakış) unvanlı eserde mevcut olan neşriyatın burada sayılmasına bile imkân yoktur.

İngilizlerin o tarihlerde Türkiyede pamuk ziraatını inkişaf ettirmek için yaptıkları teşviklerin hükümet nezdinde de müessir olmaya başladığı, pamuk zeriya yapacaklara gümüş ve altın maddalya ve meccanen makine verileceğinden bahseden 26 Recep 1278 (27 ikincikânun 1862) tarihli (İrade) den ve hükümetçe pamuk tohumu tevziatına tavassut edilmeğe başlamış olmasından öğreniyoruz.

18 Nisan 1863 tarihli takvini vakayia nazaran Mısırdan 264.829 kıyye pamuk tohumu celbedilerek İzmir'e, Edirneye, Amasyaya, Kastamonu, Sinop, Trabzon, Karahisar, Silivri, Biga, Bursa, Balıkesir, Selânik, Girit, Şam, Sofya, Vidin ve saireye dağıtıldığı ve aynı gazetenin 23 haziran 1866 tarihli nüshasına nazaran ise-amerikadan 300 ton tohum celbolunarak (Selânik, Amasya, İzmir, Bursa, İstanköy, Çiftlikali humayun, Ruscuk ve Karahisar - Şarkıye verildiği anlaşılmaktadır.

Namık Kemal, o zamanlar Londrada neşrettiği Hürriyet gazetesinin 20 temmuz 1868 tarihli nüshasında, halkın bütün bu mesai karşısında aldığı vaziyet ise şu kelimelerle ifade etmektedir:

(....Halkımızda idarei hazıraya fevkalâde bir nefret ve itimatsızlık var. Lisani resmiden her ne sadır olursa ona herkes bir medarı iğfal nazarile bakıyor. Hatta devlet, Amerika muharebesi münasebetile iyalata parasızca pamuk tohumu tevzi ettiği vakit bir takım eshabı ziraat kabul etmediler. Ve öyle bir inayetin reddine sebep sual olundukça idareden hayır gelmez, kimbilir bunun altından ne çıkacaktır, dediler.» - Demektedir.

O zaman netice ne olmuştur?

Bütün bu mesairia neticesini, yine o tarihlerde İstanbul'da çıkmakta olduğu anlaşılan (Levand Times) adlı gazeteden naklen (Hakayikülvakayi) gazetesinin 29 mart 1872 tarihli sayısında çıkan aşağıdaki satırlardan öğreniyoruz:

«Adadoluda pamuk ziraatının tenakus bulmakta olması kemali teessüfle müşahade olunan ve arazinin tabiat ve kabiliyetine nisbetle gün güne zi-

raatı merkumeyi terakki ettirmesi lazım gelen böyle bir memlekette ziraatı mezkûrenin terakkiye bedel tedenni eylediği 1871 senesi milâdîsi ihracat defterlerinden anlaşılan haletlerdendir. Bunun sebebi ise hükümeti mahalliyenin köylülere taze tohum verecek ve araziye bu ziraate muvafık bir kabiliyet ve terbiyede bulundurmanın usulü pamuğun suveri zeriyesini tayin eylemek ve yağmurdan ve bataklık hasıl eden yerlerde suları muntazam meeralara almak ve bunlara mümasil tedabiri siroyi nafiayı temamlile ittihaz etmek hususlarından olan tekâsül ve tesamuhu iduğu bedihiyattandır. »

2 — Cumhuriyetten sonra :

Cumhuriyetin ilanından sonra, bütün milli mevzular ve meseleler gibi pamuk mevzuunun da bu defa harici teşviklerle değil milli şuurla ve şahsen Milli Şefin emir ve işaretleriyle ele ve ön safa alınmıştır.

Bu münasebetle Adanada pamuğun ve pamukçuluğun inkişafını temin bakımından alınacak tedbirleri tesbit eylemek üzere birisi 1923 de yalnız Adana mineakasına ait ve diğeri 1925 de bütün Türkiye pamuk sahalarına şamil iki pamuk kongresi toplanmış ve bu kongrelerle ileride bahı mahsusunda gösterileceği veçhile bir çok önemli meseleler incelenerek kararlara bağlanmıştır.

İkinci Pamuk kongresinde hükümet namına irat edilmiş olan nutuktan alınmış şu birkaç cümle pamuk mesetesinde cumhuriyetin derhal verdiği ehemmiyeti, bütün sarahat belâgatile ifade eder

«Genç Cumhuriyetin ufuklarında yeni ve şaşırtıcı bir güneş doğmaktadır. Bu güneşin ziyası memleketi kaplayacak yokluğu, sefalet ve mahrumiyeti kökünden söküp atarak iktisadî bir inkılâp yaratacaktır. Bu güneş şuurlu pamukçuluktur. Bunun içindir ki Türkiyede pamuk meselesi, vatan meselesi demektir... Adanada hektar başına vasatı 250 kilo safi pamuk istihsal edilebileceğine nazaran senevî 200 bin ton mahsul almak mümkündür. Bu da her balya 200 kilo itibarile 1 milyon balya eder. İzmir ve sakarya boyu ve diğer mahsullerin ithali'e yapılan he-ap memlekette üç milyon balya pamuk istihsalı mümkün olduğunu göstermiştir. Bu mikdarın ifadesi nakdisi 600 milyon liradır. Bu gayenin tahakkuku halinde malî ve iktisadî muvazene ve hayatî umumiyemiz üzerine vücud

gelecek mes'ut inkılâbı tasavvur etmek lazımdır... Ziraî mahsulâtımız istatistiklerine bakılırsa görülür ki Payastan başlayarak İstanbula kadar uzanan ve beynelmîl yollar demek olan denizlerle hali temasta olan büyük bir kısım yine dahiide (Diyarbakır, Elâzığ, Amasya, Konya, Kastamonu, Sinop'u bulan vasi bir saha memleketimizde bu beyaz altının çıktığı yerlerdir. Eğer Amerika gibi bir pamuk kuşağı göstermek icab etse denilebilir ki Türkiye en feyizli sahalarile yekpare bir kuşaktır....»

1942 senesinin başlarında Ankarada üçüncü bir kongre toplanmıştır. Bu kongrenin ana mevzuu (Akala) zır sahasına Adananın da ithali meselesi teşkil eylemiştir. Kongrede mübet karara varılmış ve bu vesile ile bütün büyük milli davalarımız gibi pamuk politikamızın da en büyük vazii ve mürşidi olan Milli Şefin 500 lîr balya (2) pamuk direktiflerini bir an evvel tahakkuk ettirebilmek için ihtiyaç ve temenniler tesbit olunmuştur.

H u l â s a :

Pamuk davası bugün ç şitli sanayiile, ziraatı ile, münakalat ihtiyaçları ile ve kısa her yönden milli dava halinde parti ve hükümetlerinin üzerinde en kesif emeklerini döktüğü bir mevzu halinde bulunmaktadır. İstihsalın gıyeyi, mahsulün kıymetlendirilmesi o'doğuna ve borsa iç ve dış piyasa ihtiyaçlarını fiat, miktar vasıf bakımından en iyi aksettiren ve bir taraftan müstahsilin emek değerini diğer taraftan piyasanın isteg ni en iyi şekilde aksettirmek suretile takip etmesi lazım ve istihsal şekil, tarz ve hızını en iyi sağlayan bir merkez bulunduğuna göre, bu mevzuda borsaya ve borsada çalışan arkadaşlara düşen vazifelerin ehemmiyet ve kıymeti de aşikârdır.

Pamuk, memleketimizin birçok sahalarında ve en başta (Ceyhan, Seyhan, Gediz, Sakarya) ovalarında çalışmalarımız nisbetinde bol bol ve en iyisinden elde edebileceğimiz hakiki beyaz altın ve bu yurdun yükselmesi, cihazlanması, korunması ve kurulması işinde de en çok bel bağlayacağımız harici mübadele vasıtası olan paramızdır; Bu suretle bu işte çalışanların vatan için, millet için ne büyük, ne şerefli bir vazife deruhte etmiş olduklarının da

2 - 500 bin balya pamuk yetiştirmek için alınması lazımgelen tedbirler - birinci köy ve ziraat kalkınma kongresi neşriyatı B serisi takım 6.

18 nci Yüz Yılda:

İZMİR'DEN MANİSA'YA

II

(GEÇEN SAYIDAN DEVAM)

Biraz sonra şehrin baş kadısı, maiyetinin muhafazası altında, ziyarete geldi. Bu iki adam (vali ve kadı) birer mütsabiddiler; bir müddet sonra bir'si idam olundu, diğeri de işinden çıkarıldı.

Vali şehri sultandan iltizam etmişti; senelik oranlı bir mikdar para vermektedir. Buna karşılık ise vergi almak, ceza kesmek ve mala mülke sahip olabilmek hususunda yapabildiğini yapar. Kısa bir zamanda temin ettiği kazanç büyük bir taliin işidir. Ekseriyetle pek zulümlü bir alış ile temin olmaktadır. Fakat valinin bu kudreti yalnız Asyalılar üzerindedir. Hayat ve ölüm onun elindedir; fakat o daima paradan hoşlanacak ve yalnız bundan memnun olacaktır.

Esir pazarını ziyaret :

Esir pazarını, beklediğim gibi çok üzüntülü bulmadım. Esir çocukların neşeli ve sıhhatli görünüşlerine dikkat ettim. Bunlar arasında zenci olanlarına raslamadım. Genel olarak bu esirlerin derileri parlaktır; sanki kurşuni siyah bir beya ile boyanmış ve fırça ile parlatılmıştı. Güzel dişleri var, çocukların boyun ve bilekleri boncuklarla süslenmiştir. Pazar yerindeki esirlerin sayısı 30-40 kadar olup hepsi de gençti.

İzmirde rastladığım insanların bir kısmı

ifade edilmiş olduğunu sanırım.

Bu milli davalarımızdan biri olmalı ve büyük mürşit İnönü'nün şu güzel cümlesi dimağımızın en kutsal milli inançları sakladığı köşesinde daima gayretimizi artırıp güvenimizi aydınlatmalıdır:

«Her ne kadar zorlu ve çetin olursa olsun»
«hiç bir milli meselenin halli, milli şuurun»
«ihataı haricine çıkacak kadar muğlak ve»
«milletin tırmanıp ta tepesine erişemeyeceği»
«kadar sarp değildir.» »

Yazan : Sir C. Fellovs
Çeviren: A. Zeki Ökmen
BUCA O.OKUL Md.

bağdaş kurma alışkanlığı ve çıplak ayakla dolasmalarından dolayı ayaklarını da bununla uygun işlerde kullanmaktadırlar. Bir çömlekeci dükkânında piposunun anber ağızlığını elleri ile hazırlarken ayaklarının baş parmakları ile de el ile yapıyormuşcasına çömlek toprağını kullanan bir adamın çalışmasını gördüm. Bu hal ile işleme bana hayvanlar bahçesinde güneşliyen hayvanların portakal yiyişini hatırlattı. Bu arada terzilerin ütü işlerini ayakları ile yaptıkları ve elleri ile örme veya katlama işlerini tamamladıkları görülen olaylardandır.

İzmir'de hamallar tarafından yüklerin taşınması da hayrete değer. Böyle bir yüke bir adamın dayanabileceği ve taşınabileceğini görmemişim. Bu taşıma esnasında çıplak ayaklardaki adaleler o kadar geriliyordu ki, bacağın adeta şekil değiştireceği sanılır.

Çarşıdan bir çift terlik satın almıştım. Geçen yıla nazaran 2 otuzluk fazla olduğunu söylediler. Geçen mevsimde birçok işçiler öldüler ve bu suretle yapma maddeleri bahalandı. Söylendiğine göre geçen yılki felâketle 14000 Türk ve diğer milletlerden de 1000 insan telef olmuştur.

Çocuklar halâ milli kin ile yetiştiriliyorlar. Bunlar bir avrupalının arkasından üçüncü seslerle bağırırlar ve «Frenk, frenk köpeği» ve buna benzer sözlerle seslenirlerdi. Bir gezi esnasında bir küçük yaramazın küçük sopası ile arkama kurnazca vurduğunu hatırlıyorum. Fakat hemen gülererek dostca görünmiye çalışarak uzaklaştı. Yaptığı saygısızlık dolayısıyla korkmuş ve bundan ötürü bir tehlike gelip çatmadan emin bir kapı arkası bularak saklanmıştı.

Büyükler böyle bir kinden uzaktırlar. Bir gün resim çizmek üzere çıkmış ve resim yapıyordum (onlarda resim yapmak din bakımından yasaktır) birçok Türk erkekleri yanıma geldiler ve beni 1,5 saat seyrettiler. Yapılan resimde tanrıları manzaralar ile alâkalanıyorlar ve elleri ile göstererek sevinçlerini açıklıyorlardı. Yaptığım resim limanı gösteriyordu; içine gemiler ve kadirgalar çizilmişti. Bunları hangi gemi olduğunu bana soruyorlar ve benden izahat istiyorlardı. Bu arada ben de kendilerine yaptığım diğer resimleri gösterdim.

Eskiden olduğu gibi Türkler dinsizlerin sosyetelerinden uzak durmakta iseler de ticaret bakımından temas ve ilgi her gün artmaktadır. Fakat Rumlarla olan münasebetlerini daima şüphe ile karşılamaktadırlar.

Bir Frenk'in bir camiye girmesi daima endişe ile karşılanır ve bir çok engeller çıkarılır. Onun için bu husustaki zıynetimi İstanbul'a bıraktım. Yalnız cami avlularında çıplak ayaklı ve sütunlar arasındaki dehlizler ve kapılar çevresinde çömelen ve ibadette bulunan Türkler gördüm. Bu durumda ibadet bir çok dinlerde görülür.

İzmir'de halk zümresini teşkil eden Türk, Yahudi ve Hristiyanların ayrı ayrı üç tatil günü vardır: Cuma, cumartesi ve pazar. Böyle olmakla beraber bu günlerde bir fevkalâdelik görülmez.

Zengin bir Rum'un haşmetli bir cenaze töreninde bulundum, törene kilise bütün kuvvetleri ile katılmış ve yüksek bir otoritenin, sanıyorum, bir piskoposun başkanlığında idiler. Rum kilisesindeki giyimler katolik kilisesinden kinden daha haşmetli, fakat sadelik yönünden bununla zıtlık içinde idi. İbadet duygusunun en iç bir görünüşü yoktu; hatta bir Senagotaki ibadetten de uzaktı. Papaslar adı görünüşte adamlardır. Eilenme törenlerinde şarkı

okurlar, fakat daha çok burundan şarkı söylemekte ve öyle görünmektedirler. İbadet yerine kalabalık bir cadde içinde inmiş gibi bakmaktadırlar. Genel namuslu adamlardır; fakat papaslıktan uzaktırlar. Giyimle ayırt edici bir unsuru olmak üzere siyah sakal bırakırlar. Ellerini öptürürler ve saygı ile önlerine eğdirirler. Bütün dua okuyuşları ve birinden diğerine geçişler, ezberlenmiş hissini verirler. Kiliselerinde mihrap yeri yoktur, câz etmek için gösterilen bir yer mevcut değildir. Kiliseye girerken herkese mumlanmış bir parça pamuk verilir ve ibadet esnasında şapka bile çıkartılmaz. Papaslar arasında bekârlık mecburiyeti yoktur. Bu itibarla bunlar kilise işlerinden çok aile ve ticaret hayatının gürültüleri ile ilgilendirler.

— ARKASI VAR —

GERÇEK.

Bırak çember çevirsin o çocuk sokaklarda
Bırak.. Onu da bırak, topaça elindeki;
Senin hülyan, düşüncen değil hayatın zevki!..

İçteki yorgunluğun büyüyen manasını
Duysan da bilmiyorsun bir bir anlatmasını.
Bilmiyorsun nedendir sessizliği gecenin
Sence :
Yaşamak ta kendisi tabutla yürümenin..

Avunmak hevesiyle edilen duaların
Gönülden tekrarıyla hafifler genişlersin.
Ve öyle içindir ki bu dua edişlerin:
Olmıyacak isteğin oluvermiş sanırsın
Kendin gibilerini birer ermiş sanırsın..

Bırak çember çevirsin o çocuk sokaklarda,
Bırak, onu da bırak.. topaça elindeki
Senin hülyan düşüncen değil hayatın zevki!

Yusuf Ziya Lekesiz

Kendi Felsefem .

Kâşane yerine şu gönlüm yeter
Bir harab âbadım bu bezm-i Cemde
Herkes arıyorken bir goncei ter
Ben gül topluyordum bağ-ı eremde.

Neş'eyle sarmıştım bu fânî dehri
Bilmeden içmişim öndeki zehri
Çektim senelerdir çekilmez kahrı
Teselli bulmak çün bir gonca femde

**

Yanuma kâr kaldı iyi günlerim
Bu günden iyidir geçen dünlerim
Beyhude çırpınır, sessiz inlerim.
Ne fayda umarım böyle sitemde.

Mal ettim kendime huznû melâli
Sermaye edindim tatlı hayali
İçimden fırlıyan şu ihtilâli
Topladım bir damla beyaz şebnemde.

Bir ateş olup da dağlıyabilsem
Bir su gibi coşup çağlıyabilsem
Hudut tanımasam ağılyabilsem
Gönlüm rahatlaşır belki matemde.

İstemem ben artık şimdi figanı
Ağyare bıraktım işte meydanı
Beni mest edecek nüktedanı
Ne cennette buldum, ne cehennemde.

Kevser diye içtim bir şarap oldu
Zemzem diye içtim zehriab oldu
Hulâsa şu ömrüm bir serab oldu.
Düşünüp tefekkür ettiğim demde.

Yalnız vicdan gibi yüce tahtım var
İnsan olmak gibi kara bahtım var.
Beni seven sever sayan da sayar,
Sizleri sevsem de hiç sevmesem de..

Asım Çelik

ELEM

Herkese verilenler bende isyan doğurur,
Niçin bende de biraz, biraz bulunmaz
derim.
İşte hareketlerimi bu kıskançlık yoğurur,
Ben, bende neyim varsa bu kıskançlıkla
yerim.

Beni anam doğurdu, tapılacak bir ana
Ne yazık hayatımı elemeler hazırladı.
Bu yüzden gençliğim de dünya haramdı
bana
Şimdi bence her şeyin yalnız elemidir adı.

Her şey evet her şey, her güzel, güzel-
lik dahi
Hayatımda bu siyah pelerinde bürünür.
Hepsi de bir bir der ki yalnız elemidir
dâhi,
Ve ömrüm bu dahinin peşi sıra sürünür.

Elem bir şaheserin çarpan kalbidir sanki,
Ses vermez mi elemden Yunus ilâhileri
Fuzulinin bâdesi elemle dolmadı mı?
Elem her şaheserin çarpan kalbidir sanki,
Bethoven, Mozart, Schubert musiki dâhileri
Hepsi bir bir bu kalbin sahibi olmadı mı?..

Hey Yunus, hey Fuzuli, hey kalbimde
birleşen,
İki yanı güllerle süslü olan iki yol!
Ömrüm bir bülbül olsun, gül diplerini eşen
Hey iki ses birleş te kalbe dolan bir sesle!

Elemim bu ses ile bu elemim sesiyle
Teselli bulmak için sizden bunu istiyor.
Hiç olmazsa elemim, bu elem hevesiyle
Ermeli, erimeli ve eriyor eriyor...

Ahmet Küey

— EVİMİZİN ONÜÇÜNCÜ KİTABI —
«DERİ SANATLARI TARİHİ» Yazan: İbrahim Gökçen

17.5X24.5 boyunda, 55 sa-
hife, 53 vesika, 7 tablo.

Manisa Halkevi son aylarda iki değerli eseri daha memleket aydınlarına sunmuş bulunuyor. Bunlardan birisi «Turizm gözü ile Manisa», diğeri «16 ve 17 nci yüzyıl vesikalarına göre Manisada deri sanatları tarihi üzerinde bir araştırma» adını taşımaktadır. Manisa ve çevresini türlü yönlerden inceleyen kitapların sayısı böylelikle onüçü bulmuş oluyor. Şimdiye kadar yayılan kitaplarda, konuların orijinalligi, ilmi metkdlara mümkün olduğu kadar bağlı kalınması, daima dikkati çekmişti. Ve şüphesiz her eser memleket kültürünün meçhul bir yönünü aydınlatmış, noksan bir tarafını tamamlamıştı. Son iki kitabın da bu bakımlardan layık oldukları takdir ve teşviki toplayacakları muhakkaktır.

«Turizm gözü ile Manisa» hakkındaki düşüncelerimizi başka bir yazımıza bırakarak bu yazımızda «Deri sanatları tarihi» ni tanımağa çalışalım.

«16. ve 17 nci yüzyıl vesikalarına göre Manisada deri sanatları üzerinde bir araştırma» adlı kitap lise tarih öğretmeni İbrahim Gökçen tarafından yazılmış, Manisa Halkevinde 29 ekim 1945 tarihinde 13 üncü kitap olarak yayınlanmıştır. Ev başkanlığının, eserin Cumhuriyet bayramında yayınlanmasını sağlamakla aydınlarımızın bayramlarını ikileştirmegi düşündüğünü sanıyoruz.

Manisa tarihi üzerinde değerli çalışmalarıyla tanınmış bulunan kıymetli arkadaşımız Çağatay Uluçay'ın yanında İbrahim Gökçen'in adını da saygı ile anmak borcumuzdur. Zira kendisi, 8 yıldanberi Manisa tarihi üzerinde daima meşgul olmaktadır. Nefis bir kapak içersinde 55 sahifeden ibaret olan yeni eser, İbrahim Gökçen'in müstakil olarak yazdığı ilk kitap olmasına rağmen cidden çok değerlidir. Daha önce Manisa tarihini Çağatay Uluçay ile birlikte yazdıkları okuyucularımızca malûm olsa gerektir.

Deri sanatları üç bakımdan değerlidir:

1 — Deri sanatlarının çeşitli bölümleri hakkında etraflı bilgi vermesi bakımından.

2 — İncelenen konularla ilgili vesikaları bir

araya toplamış bulunması bakımından.

3 — Yine incelenen konularla ilgili çok kıymetli tabloları içersine almış olması bakımından. Bu tabloların, aynı zamanda değerli bir ressam olan kitabın yazıcısı tarafından yapılması esere ayrı bir kıymet vermektedir.

**

Kitap okuyuculara, halkevi başkanı M. Azmi Öna-
k'ın çok güzel bir sözünü ile sunuluyor. Sonra İbrahim Gökçen «Dericilik sanatında bir kaç söz» başlığı ile giriş yapıyor, tabaklık, ayakkabıcılık ve saraçlık hakkında vesikalara dayanmak suretile geniş bilgi veriyor.

Eser hazırlanırken birçok değerli kaynaklardan faydalanılmış olmakla beraber, bu arada bilhassa mahkeme-i şer'îye sicilleri defterlerinin 33 ünden ve Çağatay Uluçay'ın «17 nci asırda Manisada ziraat, ticaret ve esnaf teşkilatı» eserinden çok faydalanılmıştır. Ayrıca ihtiyar tabak, ayakkabıcı ve saraçlardan da dikkate şayan bilgiler toplamak suretile tekemmül ettirilmiştir.

Tabaklık hakkında 28 vesika, ayakkabıcılık hakkında 12 vesika, saraçlık hakkında 13 vesika ki cem'an 53 vesika, ortaya atılan fikirleri perçinlemiş bulunmaktadır. Kitabın o kadar insanı çekici bir ifadesi var ki sahifeleri çevirdikçe üç dörtyüz sene önceki Manisayı gözümüzün önüne seriyor. Tablolar da bu duygularımızı bir kat daha artırıyor. Eski tabakhanelerin yerlerini, esnaf şeyhinin, Nakibin, Kethudanın, Ahi baba, Yigit başı ve çavuşun görevlerini, yetkilerini, esnaftan yolsuzluk yapanlara ne gibi cezalar verildiğini merakla okuyoruz. Manisa tabaklarının yaptıkları derileri İstanbulla, Girit'e ve daha birçok yerlere gönderildiğini, üç, dört yüz yıl önce de şimdi olduğu gibi mutavassıt bir zümrenin bulunduğunu öğreniyoruz.

Eserde çıraklarla ustalar arasında belirli şartlarla mukaveleler yapıldığı, çıraklıktan kalfalığa ve ustalığa yükselişin önemli ve dikkate layık

FOLKLOR:

KUMKUYUÇAK — TİYENLİ KÖYÜ MÂNİLERİ

— VI —

Yazan: D. ALŞAN

Bahçelerde bal kabak,
Açılır tabak tabak;
Sen şeker ol ben kaymak
Yiyelim parmak parmak.

Mavileri geymişsin
Hurilere dönmüşsün
Sende bir başka koku var
Gök yüzünden inmişin.

Bahçelerde gök beber,
Şimdi kızlar pek kibar;
Ne kadar kibar olsa,
Oğlanlara itibar.

Kahve sürdüm cezveye,
Gece gittim gezmeğe;
Anne ben alışmışım,
İlik, düğme çözmeğe.

Bahçelerde ekşi elma,
Ne güzel büyümüşsün ma-
şallah;
İkimizin boyu bir,
Ayrırmazlar inşallah!

Elmayı ata ata,
Çifte benler yanakta;
Benim bir sevdiğim var,
Şu karşiki konakta.

Bahçelerde pırasa,
Yaprağına kâr yağsa;
Kızlar kocasız kalsa,
Oğlanlara yalvarsa.

Elmayı bıçakladım
Çevreyi saçakladım
Yarım yanımda sandım,
Yastığı kucakladım.

Deniz gibi engindir,
Motörcüler zengindir
Anne beni evlendir,
Bu kız benim dengimdir.

Yılana bak yılana,
Kıvrır kıvrır dolana;
Ben yarimi kaybettim,
Bir altın var bulana

İki taşın kenarı
Üstünde kırdım narı
Kırılmas dillerim
Küstürdüm nazlı yarı.

törenlerden sonra olduğunu ve bu törenlerin yapılmasını büyük bir ilgi ile okumamak mümkün olmuyor.

Yazıcı köylerde muhtarlara verilen «Ayan» adının «Ahiyan» dan bozma olduğunu ortaya atıyor ki bu fikir üzerinde durulmağa değer.

Ayakkabıcılar arasında ciddi bir iş bölümü olduğunu ve o zamanki ayakkabıların daima dikişli yapıldığını, iyi ayakkabıların sağlamlık garantisinin ancak 15 gün olduğunu hayretle okuyoruz.

Hassa saraçlarının, saraçlıktan başka, develeri yağlamak, timar etmek ve devlet adına metlif maddeleri satın almak gibi görevleri olduğunu da öğreniyoruz.

İbrahim Gökçen, kısa zamanda metodlu bir çalışma ile bize çok değerli bir eser armağan etmiş bulunuyor. Gelecekte daha mükemmel eserler vereceklerinden şüphe etmiyoruz. Kendisini candan tebrik eder ve başarılarının devamını dilerken, eseri okuyucularımıza hararetle tavsiye ederiz. Bu arada her çalışanı ve araştırmayı teşvik etmekten büyük bir zevk duyan, istidatların inkişafını sağlamak için ev adma her türlü fedakarlığı yapmaktan çekinmiyen halkeri başkanımıza da teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

Bahri Oskay

Ey İngiliz İngibiz,
Yoktur bizim dengimiz;
Köyde oğlan çoktur emme,
Beğenmiyoruz kendimiz!

Seledeki nar mıdır?
Karnındaki yar mıdır;
Söyle Allah aşkına;
Yarım gibi var mıdır?

Gökte uçan turnalar,
Kol kol olmuş kumrular,
O yar benim Olmazsa
Haram olur dünyalar!

Derede tavşan izi,
Düşman ayırdı bizi;
Ayıran düşman olsun,
Mevlâm kavuştursun bizi.

Bahçede sedef var,
Her işime meret var;
Ben bu dertten ölürsem;
Ölümüne sebep var.

Arabaya taş koydum,
Gül yastığa baş koydum;
Yarım gelecek diye,
Sol yanıma baş koydum.

Şu derenin uzununu,
Kıramadım buzunu;
Aldım Çerkez kızını,
Çekemedim nazını.

İndim kamyş biçmiye,
Soğuk sular içmiye;
Yarimden mektup gelmiş,
Kanadım yok uçmıya.

Bahçelerde börölce,
Ben istemem görünce;
Görümcemin dilleri,
Kurutur gelinleri.

Mavi yelekli yarım,
Billûr bilekli yarım,
Koydum gitti askere;
Mermer yürekli yarım.

Karanfil deste gider,
Kokusu dosta gider;
Dünyada yar sevmiyen,
Ahrete hasta gider.

Kalk gidelim sazlara,
Yem verelim kazlara
Kazlar yemi yeyince
Sarılalım kızlara.

Siner gelir taşlıktan
Zincir koptu başlıktan,
Marmaranın oğlanları
Evlenemez açlıktan.

Gide gide yoruldum
Sular gibi duruldum;
Bir güzel kız baktı
Yüreğimden vuruldum.

Elma dalda sallanır
Sallandıkça ballanır;
Sevdiğimin dudakları
Allandıkça allanır.

Sini üstünde şekerim
Üstüne pekmez dökerim;
Bu dünyanın hakkını
Bir yar için çekerim.

Dut ağacı boyunca
Dut yimedim doyunca;
Ağzım, dilim bal oldu
Ayak sesi duyunca

Şu dağlar yüce yüce
Düş görürüm her gece
Gökte uçan güvercin
Yarimin hali nice?

- SON -

MANİSA OVASI ve ŞEHRİN SİT VAZİYETİ

[10]

YAZAN: Kâzım Özses

Kış ve yaz ekimleri vardır. Ve kuru ziraat usulü iptidai bir şekilde tatbik edilir.

Manisa ovasında sulama henüz önem kazanmamıştır. Mahdut olan zenginler yalnız temmuz 15 den, ağustos 10 a kadar 25 gün bağlarını sularlar. Kuyulardan veya akar sulardan istifade ederek yapılan bu sulama işi 10-15 bağcıya inhisar eder. Daimi sebzelikler de yazın mütemadi olarak sulanır. Fakat bütün ovanın sulanması lazımdır. Bunun için Marmara gölünden istifade ederek yapılacak olan regülâtör ve açılacak olan kanallarla

bu ova sulanmak suretiyle daha canlı ve daha çok istifade edilebilir bir yer olacaktır. Bilhassa bağcılık ve pamuk ekimi pek çok inkişaf edebilecektir.

Ziraatın ekstansif olmasının bir sebebi de, toprağın fazla parçalanmış olması ve toprak sahiplerinin fakir bulunmalarıdır. Bunun içindir ki fennî usuller ve makina kuvveti henüz ovayı istila edememiştir.

Manisa ovasının ekim ve hasılat zamanlarıyla dönümüne yapılan zeriyyat ve elde edilen hasılatı şöyle bir cetvelde gösterelim:

(1) Ova ziraatı	Ziraat zamanı	Hasılat zamanı	Bir dönüme yapılan Zeriyyat Hasılat	
Hububat :				
Buğday (Yazlık)	Ekim	Haziran	13,5 Kg.	108 Kg.
" (Kışlık)	Aralık	Temmuz	" "	" "
Arpa	Ek.-Aralık	Mayıs-Haz.	14 "	112 "
Çavdar	" "	Haz.-Tem.	20 "	100 "
Yulaf	" "	" "	20 "	200 "
Mısır	Mart-Nis.	Ağs.-Eylül	3 "	200 "
Baklagiller:				
Bakla	Ek.-Aralık	Mayıs	12 (	120 "
Nohut	İlkbahar	Temmuz	4 "	100 "
Patates	Nis.-Mayıs	Ağustos	60 "	1000 "
Şeker pancarı	Mart-Nis.	Eyl.-Ekim	2 "	3000 "
Susam	Mayıs	Eylül	100 Dirhem	50 "
Pamuk	Mart-Nis.	Eyl.-Ekim	5 Kg. çekirdekli	120 "
Burçak	Şubat	Mayıs	12 "	100 "
Tütün	Mart-Mayıs	Haz.-Eyl.	1 Fide	60-88
Haşhaş	Eyl.-Ekim	Mayıs	1	1,5-27,5 Sakız
Soğan	Ocak	Ağustos	(Arpacık)	1000

(1) İhsan Abidin: Anadolu'da ziraat ve yetiştirme vaziyeti (1937) sayfa 615.

ARALIK AYI İÇİNDE EVİMİZ ÇALIŞMALARI

1 — Lise müdürü Kemal Özerdim tarafından (Okulda disiplin ve birlik) konusu üzerinde lise öğrencilerine bir konferans verilmiştir.

2 — 16 ncı Tasarruf ve yerli mallar haftası münasebetile, 12-12-945 çarşamba günü ev salonunda bir toplantı yapılmıştır. Sayın başbakanımızın, Ankara halkevinde verdikleri haftayı açış nutukları radyodan dinlenilmiş ve bunu müteakip, halkevi idare kurulu üyelerinden İş bankası müdürü Rifat Morali tarafından «Tasarruf ve yerli mali haftası» konusu üzerinde bir konuşma yapılmıştır.

3 — Vatan şairimiz Namık Kemal'in doğumunun 105 nci yıldönümü münasebetile 21-12-945 cuma günü evimizde bir (Namık Kemal edebiyat gecesi) toplantısı yapılmıştır.

Toplantıda, dil ve edebiyat şubesi başkanı lise müdür muavini Sadi Sunam tarafından Namık Kemal'in hayatı, lise edebiyat öğretmeni ve şube idare kurulu üyesinden Naci Tüğen tarafından Namık Kemal'in şairliği, erkek sanat enstitüsü müdür muavini ve şube idare kurulu üyelerinden Zeki Çakır tarafından Namık Kemal'in vatanseverliği ve tiyatro eserleri, lise tarih öğretmeni Bahri Oskay tarafından Namık Kemal'in özellikleri konusu üzerinde birer konuşma yapılmış ve seçilmiş parçaları okunmuştur.

4 — Güzel sanatlar şubemizin keman, piyano ve mandolinata kursları muntazaman yapılmıştır. Ev orkestrası üyeleri toplu bir halde çalışmalarına devam etmişlerdir.

Evimiz yedinci amatör resim sergisi hazırlık çalışmaları devam etmiş, sergiye iştirak şartlarını gösterir yayınlar yapılmıştır.

5 — Temsil şubemiz çalışmalarına da devam edilmiştir. (Sevil berberi) yurddaşlarımıza bir kere daha temsil edilmiş ve (Define) piyesinin provalarına başlanılmıştır.

26 ve 27-12-945 tarihlerinde, Ahmet Mitat okulu öğrencileri tarafından ev sahnesinde çeşitli programlı iki müsamere verilmiştir.

6 — Ev spor sahasında sporcularımızın egzersizlerine devam edilmiştir. Şehirde mevcut spor teşekkülleri ve lise, sanat enstitüleri takımları arasında, şubemiz tarafından tertip edilen voleybol müsabakaları yapılmış ve finale kalan Yıldırımspor ve lise takımları arasında yapılan son maçta lise takımı galip gelerek, şubemizin koyduğu kupayı almıştır. Kız sporcular arasındaki karşılaşmalara da başlanılmıştır.

Aralık ayı içinde şehrimizdeki kar durumunun elverişli oluşu, sporcu gençlerimizin bir hafta müddetle kayak sporu yapmalarına imkân vermiştir.

Kayak kursu görmüş, amatör kayakçılar idaresinde olmak üzere Manisa dağı eteklerine beş kayak gezisi yapılmıştır.

27-12-945 tarihinde, yurdun her köşesinde olduğu gibi şehrimizde de yapılmış olan (Atatürk koşusu) nda derece alan atletler için, spor şubemiz tarafından 50 kişilik bir çay şöleni verilmiştir.

7 — Ev dispanserinde üç evci doktor tarafından, salı, çarşamba, cuma günleri parasız hasta muayeneleri yapılmıştır.

Şubemiz tarafından tertip edilen Yılbaşı balosu samimi bir neş'e ve nezahet içinde yapılmıştır.

8 — Kurslar şubemiz tarafından cezaevinde açılmış bulunan türkçe okuyup yazma kursu muntazaman yapılmıştır.

Dört aydanberi evimizde yapılmakta olan (polis bilgi arttırma) kursu ay sonuna kadar, salı günleri dört ders halinde devam etmiştir.

Köyçülük ve tarih müze şubelerimiz de ay içinde çalışmalarına devam etmişlerdir. Evimizde köy muhtar ve öğretmenlerinin iştirakile iki toplantı yapılmıştır.

Tarih ve müze şubesi üyelerimizin yapmakta oldukları tarihi inceleme ve folklor araştırmalarına devam edilmiş, elde edilen sonuçlar ev dergisi Gedizde yayınlanmıştır.

10 — Evimizde aralık ayı içinde bir Kızılayın yıllık kongresi olmak üzere başka teşekküllere aid beş toplantı, iki nikâh bir düğün töreni yapılmıştır.

Manisa Halkevi Neşriyatı

1 — Güneşi yakanların selâmı	N. İLHAN BERK
2 — Zehirli gaz ve korunma tedbirleri	SEVKET KIRBAŞ
3 — Manisa coğrafyası	CENAP REFİK ORKON
4 — Halk zehirli gazlara karşı kendini ve başkalarını nasıl koruyabilir.	HALİT GİRAY
NEFİ VURAL
İBRAHİM GÖKÇEN
5 — Manisa Tarihi	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
6 — Saruhan oğulları ve eserlerine dair vesikalar	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
7 — Mimar Sinan'ın eserlerinden Maradiye Camii	KÂMİL SU
8 — Manisadaki Sarâyî Amire ve Şehzadeler Türbesi	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
9 — 17 nci asırda Manisada Ziraat, Ticaret ve esnaf teşkilâtı	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
10 — Yunus Emre'nin Mezarı	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
11 — 17 ci Yüzyılda Saruhanda eşkiyalık ve Halk hareketleri	M. ÇAĞATAY ULUÇAY
12 — Turist gözü ile Manisa.	
13 — Manisada 16 ve 17 nci yüz yılda Deri Sanatları tarihi üzerinde bir araştırma	İBRAHİM GÖKÇEN

YILLIĞI (240) KURUŞTUR.

Yazılar Halkevi "GEDİZ" Dergisi yazı işleri Direktörlüğüne gönderilmelidir. Basılınıya yazılar geri verilmeyiz.

"GEDİZ" in sayfeleri her münevvere açıktır.

Gediz Basımevi - Manisa

Fiati (20) kuruştur.

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/801976
DERGİLER GEDİZ MANİSA HALKEVİ DERGİSİ 87-88 (1945-1946)
Markası: .MARKASIZ Bulunduğu Yer: Konusu: TÜRKÇE

